

Gizabidea zelan ongarritu da kontua, eta horretan guztiok dugu zer hausnartu eta zer egin. Frutua eman eta munduan zabaltzeko adar guztiek pentsatu beharko lukete enborra zenbat elikatzen duten, eta enborretik zenbat hartzen duten

Gizabidea, gure ondare eta enbor

Jon Mentxakatorre Odriozola

MUNDUA gero eta beroago dugu. Belardiak gorri ikusi ditugu, basoak sutan, urak epel, zeruak marraturik, herriak suntsiturik, arimak urraturik. Eta hitzaren plazak zaratatsu: minez, eskariz, gorrotoz. Mundua gero eta beroago, eta bihotzak gero eta hotzago. Giza jarduna neurritz at hondatu zaigu, eta lurra eta anai-arrebekiko begirunea larregi lehortu.

Izan ere, Mendebaldeko zibilizazioak bide luze eta azkarra egin du aurrerapen zientifiko, teknologiko eta burokratikoan, baina ez du horren pareko biderik egin kultura, espiritua eta balioen arloan. Hori dela eta, gure gizarteetan, hainbat balio eta jarreraren arteko lotura arraildu egin da: askatasuna eta eskubidea, bertutea eta hitz neurtua, batasunerako ondarea eta gizateriari ekarpena... bata bestetik gero eta urrunago nabari daitezke.

Kontsumoan oinarritutako zoriontasun eta aisialdi antolatua at nora bide argirik gabeko gizarte zabalak eratu dira, kultura eta pertsona landuaren ereduak bizkarra emanik, eta, sarri, nazioarte mailako erronka eta gatazketan Mendebaldeak ez du maila humanoa ematen. Bestetik, Euskal Herrian, oraindik ez dugu asmatu herriaren pentsamendu eta kultur emariaren enborra jagon eta irakasten. Nekez eusten diogu geure genealogia etiko-intelektualari, eta ezagutza eta transmisio faltagatik, belaunaldien arteko kohesioa eta herri-ehuna ahula dateke.

Beraz, XXI. mendearen lehen laurdena bero-bero gairatuturik, bada sasoia sustrauidun pentsamenduari heltzeko. Zehazki, guztion ondare diren Euskal Pizkundeari eta gizabideari begiratzeko.

ZAINDU BEHARREKO HIRU EREMU Aurretik esandakoaren argitan, hiru arlotan arreta berezia jarri beharko genuke, Pizkundean egin bezala. Lehen arloa pertsonarena da. Urte asko dira teknika eta etekina, komunikazioa eta aurrerapena sustatzeari lehentasuna ematen dion heziketa dugula. Neurri berean, komunitatea ehuntzeko balioak, norbere dohaiak hobetzeko bertuteak eta belaunaldien arteko loturaren zainketak tokia galdu dute.

Ahalik eta gehien egiteak eta lorpenak gehitzeak, gerora proiektatzeak eta etorkizuna eraikitzeak existentzialki deserrotu gaitu. Ongizate material eta emozionala kontsumoaren

bidez ondo bermatuta izanagatik, asko dira bizitzaren zentzua ezagutzen ez dutenak. Era berean, iragana-ekin mozteak eta oroimena txikitzeak, kulturaren kalitatea jaisteak eta barnatasuna ez lantzeak, existentzialki errotzea eragozten digu. Bestalde, ongizate material eta emozionala bermatuta ez izateagatik, asko dira bizitzaren zentzua zalantzan jartzen dutenak. Behar baino gehiago luzatutako nerabezaroa edo nahi baino beranduago lortutako helduaroa izan, ondorioa bera da: min existentziala zauririk handiena da askorentzat.

Bigarren arloa herriarena da. Euskal Herria kanpotik zapalduta eta barrutik apurtuta dago. Bi estaturen azpian eta tokiko hainbat administrazioetan zatituta, ohituraz eta iritziz gero eta askotarikoagoa da, eta zaila zaio euskal kultura, balio eta pentsamenduaren sustrauidun emaria transmititzea. Eta, transmititzen denean, solasaldian ikuspuntuak azaldu, errespetatu edota konpartitzea. Iaz hildako Joxe Azurmendi pentsalariak azaldu bezala, gero eta zailagoa da belau-naldi, gizatalde eta pertsonen artean galdera handien aurrean —nor gara, norantz goaz, zergatik eta zertarako— erantzun adostu eta aitortuak ematea.

Euskal Herrian, oraindik ez dugu asmatu herriaren pentsamendu eta kultur emariaren enborra jagon eta irakasten

Batasunerako arrazoiak urtzen ari dira, eta mahai-gainean ekonomia eta segurtasunaren abantailak edo zorrak baino ez dira ageri

Eta hirugarren arloa gizadiarena da. Mendebaldeko zibilizazioa kinka larrian dago. Giovanni Reale zenak azaldu zuenez, gure zibilizazioaren iturri diren kultura grekolatindarra eta biblikoa ez dira ondo zaintzen, eta, hortaz, kristandadea eraisten ari da. Herrien arteko ehuna arrakalatzaren ari da, eta, horren ondorioz, elkar ulertzeko eta elkarrekin pentsatzeko ahalmena txikitzen. Batasunerako arrazoiak urtzen ari dira, eta mahai-gainean ekonomia eta segurtasunaren abantailak edo zorrak baino ez dira ageri. Epailen, politikarien, intelektualen zein administrazioen langileen kalitatea jaisten ari da, demokraziaren aldeko jarrera pitzatzen eta beste zibilizazioen herriekin hitz egiteko zilegitasuna galtzen. Giza eskubideak, duintasuna, justizia, bakea... oihartzun garrantza eragiten dute mendebaldarren ahotatik irtetean.

ONDAREAZ ARDURATURIK, ONDAREAREN BERMEARI BEGIRATU Esandako guztia, ordea, zuzendu beharrean gaude. Peter Kingsley filosofoak, oraintsu argitaratu duen *The Watching Words* liburuan esan bezala, Medusa eta Pertseoren arteko borrokaren irudia gogorarazi digu, honako hau esateko: aurrera egiteko atzera begiratu behar da. Hots, sustraiak begiratu behar dira non eta nola hazi nahi den argi izan dezagun. Euskal legendariumean ere irudi esanguratsua dugu Anbotoko Dama eta orakulu eske joandako herritarraren bidez: aurrean dagoenari ezin zaio bizkarririk eman, haren menpe gera ez gaitzen. Hau da, gaurgeroari neurria ondo hartu behar zaio nondik eta nora jardun nahi den argi izan dezagun.

Eta zer da iragana eta geroa lotzearekin batera orainean existentzialki

‘Los intelectuales de mi aldea’ Ramón de Zubiaurre euskal artistak 1913an

sustraitzen laguntzen diguna? Pertsona, herria eta gizadiari ekarpena egiteko oinarria ematen duena? Euskal Pizkundean argi geratu zen bezala, ondarea: joandako arbasoek oraindik etorri ez diren oinordekoei utzitako altxortegia. Eta ondare hori, bizia dena eta material/immaterial banaketaz harago dagoena, zer da, sakonean? Gizatasuna sorburu eta helburu duen gizabidea.

Izan ere, jatorri bera dute azaldutako hiru eremuetako gorabeherak: norbanakoa pertsona egingo duen gizatasunerako iturrien eta bidearen ezezagutza, bazterketa edo galera. Mendebaldeko gizarteetan gero eta gehiago hitz egiten dugu indibiduoek eta gero eta gutxiago pertsonen, gero eta gehiago kolektiboen eta gero eta gutxiago komunitateen. Gurean, zehazki, gero eta ohikoagoa da “honenbeste jende” esatea “honenbeste lagun” baino.

Horren guztiaren azpian zer dago? Pizkundean azaldu legez, munduan gizaki duin izateko antropologiaren galera. Norbera bere buruarekin, hurkoarekin eta bizitzaren handitasun edo misterioarekin harreman jarraitu eta orekatuan hazteko hezkuntzarik egon ezean, zentzuaren eremuko galderei ez zaie arretarik eskaintzen; eta, era horretako itaunei denbora eskaintzen baldin bazaie, zaila da belaunaldien arteko erantzun bateratua izatea. Nor gara eta zer egitea dagokigu? Nondik gatoz eta

nora goaz? Eta, batez ere, galdera horiek biltzen dituen zergatiaren jabe ote gara?

XX. mendean galdera horiei erantzuten eta herriari bidea argitzen lagundu zion maisuetako bat Jose Mari Arizmendiari izan zen, Arrasateko esperientzia kooperatiboaren su hasierako urteetan. Hondamendiaren erdian, ondo asmatu zuen, gizabidearen emarian, egoera berrietara egokitzen eta kultura, lana eta pertsonen heziketari eremu oparoak ematen.

Arizmendiari errepikatuz, gizabidea dugu gure ondasun eta ontasun nagusi. Haren eginkizunak erakutsi bezala, ondare material eta immateriala suntsitua, lapurtua edo debekatua denean, eskuhutsik geratutakoan, gizagintza eta herrigintzarako barne jakintza eta kemena baino ez da geratzen. Hori da ondo zaintzen jakin beharrekoa, sustrauidun pentsamendu eta bizimodu gara dadin. Eta hori da, hain zuzen ere, gaur egun lausotu zaiguna eta sendo berreskuratu behar duguna.

GUZTION AURREKARI EREDUGARRIA, EUSKAL PIZKUNDEA Aipatutako giroak, ordea, ez du ezkortasun edo etsipenerako tokirik uzten, lanerako aukera zabala baino. Eta nondik ikasi ere badugu: Euskal Pizkundea, euskal pertsona eta komunitatean ardaztutako gizatasun eta taldetasun

Anboto mendiaren ikuspegia.

euskaldunon istorioak

egindako olio-pintura ospetsua.

Joxe Migel de Barandiaran, euskal kulturaren funtsezko pertsonaia.

Jose Maria Arizmendiak 'auzolan' kontzeptua sustatu zuen.

Joxe Azurmendi pentsalaria.

ulermen osoena artikulatu zuen mugimendua, Euskal Herriaren Mendebaldera eta mundu zabalera. Hura da euskaldunon gertuko historian izan dugun mugarri handia, orain gogoratu beharrekoa.

Orduan bezala, gaur egun ditugun erronkak ertz guztietakoak dira: soziologikoak (biztanleriaren zahartzea edo immigrazioaren ordezkapena), teknologikoak (industrializazioa, adimen artifiziala eta zelata-kapitalismoa), energetikoa (bertako ekoizpenaren gaineko maila), urbanistikoa (hirien hazkundea), politikoa (demokraziaren aurkako taupada duten eragileak), ekonomikoa (ongizate eta ondasunen banaketa), kulturala

(artearen lanketa berria), linguistikoa (hizkuntza ordezkapena eta egokitzapena), espirituala (sinesmen-dibertsitatea sekularizazioaren garaian)...

Bizitzak iraganeko egoera beretsura garamatza, eta buru eta eragile jakintsuenek orduan identifikatu zutenek —Joxe Migel Barandiaran etnologoak, bereziki—, sakoneko erronka existentziala da: balioak, kultura adierazpenak eta erreferentzia ezagunak ito egiten dira horien berme diren balio-sistema, kultura espiritualaren iturriak eta erreferentzia sustraituak zaindu ezean, eta horiek ikertzea eta egokitzea ezinbestekoa da orainak dauzkan eta geroak eka-

rriko dituen aldaketen abiadura eta hauskortasun psikologikoaren aurrean. Pertsona, herri eta gizadi mailan.

Eta ahantzi ezin zaiguna: Pizkundearen seme-alabak gara. Ez geundekete hemen sasoi hartako eragile eta pentsalarien ekarpenik gabe,

haien sakontasunik gabe. Geure buruari zor diogu haiek ireki eta ibilitako bideak ezagutzea, eta horren aurrean kontzientzia kokatzea, honakoa bilatzeko: esentzialismo-rik gabeko euskal eta mendebalder nortasuna eta mundu garaikidean ekarpen esanguratsua egiteko gaitasuna. Horretarako, gizabidea utzi ziguten: ekintzez, ikerketa zientifiko, diskurtsoz, kontakizunaz eta poesiaz.

Euskaldun guztiok dugu gizabidean gure enborra. Hor hazten dira pentsamendu eta iritzien ezberdina diren eta izan behar diren adarrak: bat eta bera den enborrean. Gizabidea guztion ondare-iturri da. Ez batzuen soilik, ez baita adarretako bat. Enbor den gizabidean biltzen dira guztiok geure ditugun hitza emateko jarrera eta hitza betetzeko jokatzea; hurkoarekin elkarlanerako prestutasuna; txikia, ezberdina edo zaurgarriarekiko ardura; lanaren eta eragilearen kultura, demokrazian sinesmena, iraganari geroa bermatzeko gogoia, garenaren duintasuna.

Gizabidea zelan ongarritu da kontua, eta horretan guztiok dugu zer hausnartu eta zer egin. Frutua eman eta munduan zabaltzeko adar guztiek pentsatu beharko lukete enborra zenbat elikatzen duten, eta enborretik zenbat hartzen duten. Sakonean ondo baitakigu gizatasun-iturrien jabe izateak dakarrena benetako burujabetza.

XXI. mende beroa batasuna eta sustaia enbor nagusira itzultzeko sasoi dugu, bihotza taupada bat eta beraz berotu eta adar berriak eman ditzagun. Mundu, gizadi eta herri mailako erronkak pertsonen kalitatearen arabera neurtuko baitira. Zorionez, gizabidea dugu: gure ondare eta enbor. Batasun historia hori geure egin dezagun, osa gaitzen eta ekin diezaiogun. ●

EGILEA

JON MENTXAKATORRE
ODRIOZOLA

Filosofian doktorea da, Mondragon Unibertsitateko irakasle eta UEUko Filosofia sailburu.

ATZOKOAN FINKATUZ GAUR BIHARKOA BULTZATU

